

Božo Otorepec, **Gradivo za slovensko zgodovino v arhivih in bibliotekah Vidma (Udine) 1270–1405**. Ljubljana : ZRC SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa, 1995. 335 strani. (Viri za zgodovino Slovencev ; 14)

Furlanija, pokrajina in naša sosedna na zahodu, je prostor, ki je bil kljub političnim in etničnim mejam in pregradam vedno povezan z vzhodnimi pokrajinami. Oglej, ustanovljen leta 181 pr. n. št., je bil izhodiščna točka vseh pomembnih poti, ki so preko današnjega slovenskega ozemlja povezovala Italijo s srednjim Podonavjem. Svojo povezanost z vzhodom je ta prostor ohranil tudi v srednjem veku in seveda tudi kasneje. Za slovenski prostor in slovensko zgodovino so velik pomen imeli zlasti oglejski patriarhi, pod vodstvom katerih je v 9. stoletju potekal misijon največjega dela današnje Slovenije in pod katerih cerkveno oblastjo je skoraj tisočletje dolgo bilo ozemlje južno od reke Drave. Poleg tega oglejski patriarhi v visokem in deloma poznem srednjem veku niso bili samo cerkveni knezi ampak tudi nosilci državne oblasti – se pravi mejni grofje ali krajišniki – na Kranjskem, v Istri in v Furlaniji, kjer so imeli celo položaj deželnih knezov. Bili so tudi veliki zemljiški posestniki, v katerih rokah je npr. bila spodnja Vipavska dolina z Gorico vred ali pa velik del Notranjske v pasu od Loža na jugu do Logatca na severu. S Furlanijo je bil slovenski prostor povezan tudi preko bogatih krščanskih in židovskih družin, ki so npr. v 14. stoletju polagale temelje bančnemu poslovanju v Ljubljani, pa tudi preko furlanskih fužinarjev, ki so v Selški dolini topili železovo rudo in družbe iz Čedadu, ki je konec 15. stoletja začela izkoriščati bogato najdišče živega srebra v Idriji.

Toda kot so številni Furlani prihajali v slovenski prostor, so tudi Slovenci – pa tudi njihovi slovanski predniki – odhajali ali pa delovali v Furlaniji. Že slovanska naselitev v zgodnjem srednjem veku je poselila vzhodne, gričevnate robove Furlanije in tako nastala etnična meja se je v glavnem nespremenjena ohranila do danes. Po madžarskih plenilnih vpadih v bogato severno Italijo v prvi polovici 10. stoletja, so pri obnovi opustošene Furlanije v veliki meri sodelovali tudi slovenski kmetje, ki so jih oglejski patriarhi naseljevali v ravninskem svetu vzhodno od Tagliamenta. V Vidmu, Čedadu in drugih furlanskih mestih in krajih naletimo v kasnejšem obdobju na ljudi iz slovenskega prostora, ki so tja prihajali prvenstveno kot trgovci, s poslovnimi interesi, pa tudi kot romarji in celo kot najemniški vojaki.

Velik pomen, ki ga torej ima Furlanija za slovensko zgodovino je vplival, da so raziskovalci slovenske preteklosti že pred več kot stotimi leti, v času, ko je slovensko zgodovino pisje šele prestopalo prag med diletantizmom in znanostjo, že usmerili svojo pozornost tudi v bogate furlanske arhive in knjižnice. Tako je dal Franz Schumi na podlagi podatkov, ki jih je v začetku sedemdesetih let 19. stoletja objavil v svojem – za poznavanje pomena furlanskih arhivov – znamenitem poročilu o arhivskih raziskavah v Furlaniji in Benetkah štajerski zgodovinar in arhivar Joseph Zahn, prepisati v Vidmu celo vrsto listin, ki se nanašajo na zgodovino Kranjske in se danes hranijo (prepisi) v Arhivu Slovenije. 1890 je arhive in knjižnice v Vidmu ter v furlanskem Štanjelu (S. Daniele del Friuli) obiskal Anton Koblar, ki je tam zbiral podatke za zgodovino župnij na Kranjskem in jih tudi objavil. Na začetku 20. stoletja je nato mlad pravni zgodovinar Vladimir Levce objavil še nekatere dokumente iz čedajskih arhivov.

Na žalost pa je delo po tako živahnem začetku zamrlo in šele po drugi svetovni vojni je tedaj vodilni slovenski zgodovinar Milko Kos spet začel z zbiranjem in pregledovanjem gradiva v Vidmu in Čedadu, ki ga je deloma objavil v Gradivu za historično topografijo za Kranjsko, drugače pa so njegovi izpiski ohranjeni v rokopisni zbirnici na Zgodovinskem inštitutu pri ZRC SAZU. Naslednji, ki je delal – in mislim, da od slovenskih zgodovinarjev doslej največ – v furlanskih arhivih in knjižnicah pa je Božo Otorepec, katerega knjigo predstavljamo.

Univerzitetni profesor in znanstveni svetnik dr. Božo Otorepec je – nekoliko hudomušno rečeno – vodilni slovenski pomožni zgodovinar; se pravi vodilni strokovnjak za temeljne zgodovinske vede paleografijo, diplomatiko in še zlasti sfragistiko ter heraldiko, ki jih evropsko zgodovino pisje tradicionalno imenuje pomožne zgodovinske vede, s katerimi pa se začne vsako resno raziskovanje starejših zgodovinskih obdobj. S svojim delom je prof. Otorepec prisoten v zgodovinarskih in arhivarskih krogih, kjer je tudi zelo dobro poznan in cenjen, že desetletja. Med najpomembnejše uspehe njegovega dosedanjega dela pa po moji sodbi spada objava gradiva za zgodovino Ljubljane v srednjem veku v več kot desetih zvezkih, knjiga o grbih in pečatih srednjeveških mest in trgov na Slovenskem, ki je eno temeljnih del o slovenski srednjeveški zgodovini, nadalje njegovo ekspertsko delo na vračanju arhivskega gradiva iz Avstrije, s čimer so se naši arhivski fondii obogatili za več tisoč srednjeveških listin – med njimi je tudi arhiv grofov Celjskih – in več pomembnih rokopisov in nenazadnje obsežna in temeljna kartoteka srednjeveških listin za Slovenijo, ki mu nastaja ves ta čas in brez katere bi bilo poznavanje slovenskega srednjega veka precej skromnejše ter katere podatke smo (in še) z avtorjevo širokopržno naklonjenostjo lahko uporabljali, jaz mislim, da kar vsi slovenski medievisti.

Knjiga, ki jo tu predstavljamo, je avtorju v osnovi pravzaprav nastala že pred dvajsetimi leti. V njej so namreč objavljeni izpisi iz – v glavnem – notarskih knjig, ki jih je Otorepec pregledal v letih 1971 do 1975 v naslednjih videmskih ustanovah: državnem arhivu, v katerega je kot poseben korpus vključen tudi

notarski arhiv ter v mestni in nadškofijski knjižnici. Za čas med 1270 in 1405 je v knjigi objavil 1444 daljših in krajših izpisov, ki se nanašajo na celoten slovenski prostor, v posameznih primerih pa še nekoliko širše, ki so zaradi bogastva svojih podatkov za zgodovino slovenskega prostora v tistem času še kako pomembni in uporabni (npr. za razvoj cerkvene mreže, za gospodarske stike, za zgodovino nižjega plemstva itd.) in ki ponovno opozarjajo na pomen in važnost furlanskega gradiva za našo preteklost. V tem oziru je vsekakor ena od nalog slovenskega zgodovinopisja tudi ta, da se načrtneje in sistematičneje posveti zbiranju in objavljanju tega gradiva, ki ne samo, da ga je še ogromno, ampak je praktično neobvladljivo (s tem v zvezi za ilustracijo samo podatek iz avtorjevega uvoda v knjigo, da samo notarski arhiv (v okviru Državnega arhiva v Vidmu) obsega 10.846 fasciklov s spisi 3518 notarjev v 350.000 zvezkih z okoli 14 milijonov vpisov od leta 1259 dalje; kje pa je še ostalo videmsko in sploh furlansko gradivo. Mimogrede: že samo te številke pričajo, da je sodba o nepismenem srednjem veku pavšalna in krivična).

Za konec želim poudariti samo še dve stvari: da ima knjiga obsežen register, brez katerega si seveda edicije virov ni mogoče predstavljati, ki pa je hkrati – zaradi novega gradiva, ki ga delo prinaša – tudi pomemben prispevek k zgodovinski topografiji slovenskega prostora; in drugič, da je *Gradivo za slovensko zgodovino v arhivih in bibliotekah Vidma* izšlo kot štirinajsta knjiga ene temeljnih akademjskih serij, to je serije *Viri za zgodovino Slovencev*, katere prva knjiga je izšla že daljnega leta 1939 – torej v času neposredno po ustanovitvi AZU –, ko je Milko Kos objavil *Urbarje salzburške nadškofije*, in v okviru katere je Božo Otorepec skupaj s Sergijem Vilfanom in Vladom Valenčičem leta 1986 že objavil dve ljubljanski trgovski knjigi iz prve polovice 16. stoletja.

Peter Štih

Pri pregledu Kazala krajevnih imen v knjigi Boža Otorepca *Gradivo za slovensko zgodovino v arhivih in bibliotekah Vidma (Udine) 1270–1405* (Ljubljana 1995) sem ugotovil nekaj napačnih razrešitev; skušal sem tudi poistovetiti nekatera krajevna imena, ki jih avtor ni ali pa jih je le deloma razrešil. Nekaj pripomb sem prof. dr. Otorepcu sporočil v pismu. V odgovoru nanj mi je priporočil, da »bi bilo dobro, ko bi jih ob kakem poročilu o tej knjigi v primorskih publikacijah tudi objavili, da bi tako vsaj tem potom prišle do bralca« (pismo z dne 14.2.1996). Napotila prof. Otorepca nisem povsem upošteval, saj sem svoje opazke namenil za objavo v *Zgodovinskem časopisu*.

1. *Algebana*. Ime ni pojasnjeno. Francesco di Manzano (*Annali del Friuli*. III, Udine 1860, 100) omenja Ghebardusa de Traburga, gospoda iz Albane; verjetno o isti osebi najdemo podatek tudi pri Otorepcu (*Gradivo*, 545). Algebana je torej Albana (slov. Ibana), kraj v bližini slovenske etnične meje ob reki Idriji.

2. *Bernate*. Ime ni pojasnjeno. Morda se v imenu skrivata Dolenji (Podbarnas) oziroma Gorenji Barnas v Beneški Sloveniji.

3. *Brayda*. Ime ni pojasnjeno. V Furlaniji je precej razširjeno krajevno (ledinsko) ime. Morda je Johannes de Brayda capitaneus Mosse (Otorepec, *Gradivo*, 2) istoveten z Giovannijem de Braida pri F. di Manzanu (n. d., III, 2).

4. *Breçe*. Ime je pojasnjeno kot Brdice pri Medani, vendar z vprašajem. Danes tako ime (Brdice) v Medani in njenem okolišu ni ohranjeno. V Brdih sta pa naselji Brdice pri Neblem in Brdice pri Kožbani.

5. *Castagnauič*, *Castagnauiza*, *Costaneuiça*, *Chastagnauiča*. Ime je pojasnjeno kot Kostonjevec pri Kanalu oziroma Gorici, vendar z vprašajem. Izključiti je možnost, da bi bila navedena kraja Kostonjevec na Krasu ali Kostonjevec (Nova Gorica). Zato pa bi lahko izbirali med Kostonjevico pri Ligu (občina Kanal) in naseljem Kostonjeve pri Dobrovem v Brdih.

6. *Channiach*. Ime ni pojasnjeno. Najbolj verjetno se omenjajo Kamnje na Vipavskem.

7. *Chal*. Ime je pojasnjeno kot Kal. K temu bi bilo potrebno dodati, da gre za kraj pri Bovcu, ki skupaj s Koritnico tvori naselje Kal-Koritnica, torej Colocz et Coritie (Otorepec, *Gradivo*, 1142), kar je pravilno pojasnjeno.

8. *Cren*. Ime ni pojasnjeno. Omenja se seveda gora Krn, ki je kot Cren zapisana tudi v tolminskem urbarju iz leta 1377 (M. Kos, *Urbarji Slovenskega Primorja*. I, Ljubljana 1948, 53).

9. *Cylgino*. Ime ni pojasnjeno. Decania (villa) de Cilgino je navedena v tolminskem urbarju (1377) in je v objavi urbarja poistovetena z naseljem Čiginj na Tolminskem.

10. *Delegnano*. Ime je pojasnjeno kot Dolegnano (?) v Furlaniji. Zelo verjetno gre za kraj Dolegnano pri S. Giovanni al Natisone (nedaleč od slovensko-romanske etnične meje). Okoli leta 1300 se kraj omenja kot Dolognana (G. Frau, *Dizionario toponomastico del Friuli-Venezia Giulia*, Udine 1978, 57–58).

11. *Doglacum*. Ime ni pojasnjeno. Zelo verjetno se omenjajo Dolje na Tolminskem; v tolminskem urbarju (1377) so navedene kot Doliach in Dugliach.

12. *Forna*. Ime je pojasnjeno kot Forni Avoltri. Toda v Furlaniji se nahajata tudi Forni di Sopra in Forni di Sotto.